

Иллюстрация Илиндский

ИЗДАНИЕ НА ИЛИНДЕНСКАТА
ОРГАНИЗАЦИЯ

Съдържание:

1. Д-ръ Владимиръ Руменовъ — Д. П. Пандовъ.
2. Костурската епопея — Грамосъ.
3. Тритъ бесилки въ Щипъ — Хр. Настевъ.
4. Една 30 — годишнина — Никола Мильовски.
5. Радкина неволя, Богданъ и Гроздана — К. Неделковски.
6. „Искреността“ на младотурцитъ — Кирилъ Шкуртовъ.
7. Изъ нескончаемитъ страдания на Македонския българинъ.
8. Една 100-годишнина — К. Христовъ.
9. Учебното дѣло въ Крушовска нахия (подоколия) презъ турск. владичество — Ил. Ивановъ.
10. Истината — Г. Ив. Бѣлевъ.
11. Постѣпки за уреждане бѣжанскитъ неволи.
12. Положението.

ДАР
ОТ НАРОДНАТА БИБЛИОТЕКА
„СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“
София

Sommaire :

1. D-r Vladimir Roumenoff — par Dimitri P. Pandoff.
2. „L'épopée de Costour“ — poesie — par Gramos.
3. Les trois pendaisons dans la ville d'Istip — par Christo Nasteff.
4. La mort héroïque de Jean Conteff — par Nicolàs Miliovsky.
5. Poésies en patois macedonien: Le malheur de Radca; Bogdan et Grozdanka — par. K. Nedelcovsky.
6. „La sincérité“ des jeunes Turcs — par Kirial Chcourtoff.
7. Le Calvaire des Bulgares réfugiés de Macédoine.
8. Une centenaire — (à cause de la fondation de la première imprimerie bulgare à Salonique) — par C. Christoff.
9. L'oeuvre scolaire à Crouchovo et dans sa région — par Ilia Ivanoff.
10. La vérité — par Ghèorghi Iv. Béleff.
11. Des démarches concernant la situation des réfugiés de Macédoine.
12. La situation.

Новъ стилъ	Ст.	Исторически календаръ за м. февруарий	Годината на събитието
1	19	Почина Авксенти Велешки	1865
2	20	Почина Кюстендилския митроп. Иларионъ Ловчански	1884
3	21	(2 и 3 ст.) Тиквешка афера: арестувани 48, осждени на смъртъ 4	1900
4	22	Сърбоманитъ въ Кочани се опитаха да взематъ бѣлг. църква	
5	23	Отъ Скопие бѣше силомъ вдигнатъ по грѣцка клевета учителя Йорданъ Джинофтъ	1857
6	24	(23 I. ст. ст.) Солунска афера: арест. 188 и осждени 101 при голѣми изтезания	1901
7	25	Убитъ револ.-терористъ въ гр. Прилепъ Стоянъ Лазовъ	1899
8	26	Последно усилие на тур. войски за настѣпление въ Македония	1913
9	27	(29. I. ст. ст.) Унищожена бѣше Охрид. архиепископия	1767
10	28	Въ Кукушъ се роди макед. апостолъ и борецъ за свобода Гоце Дѣлчевъ.	1871
11	29	Бѣлгар. армия получи заповѣдъ да върви къмъ Цариградъ	1913
12	30	Бѣлгар. църк. съборъ въ Цариградъ избра за екзархъ Илар. Ловчански	1872
13	31		
14	1	Почина въ Римъ св. Кирилъ	869
15	2	Бѣлгар. войска стигна до Елбасанъ.	1916
16	3	Патриархътъ свика църк. съборъ за мѣрки противъ възкрѣс. бѣлг. народ. черква	1872
17	4	Почина въ Цариградъ Теодосий, Търновски патриархъ	1362
17	5	(6. II. ст. ст.) Обѣсенъ бѣше въ София Василъ Левски	1873
19	6	Сражение на 250 четници с/у 6000 войници при Н-Село (Кочанско)	1903
20	7	Убитъ въ сражение съ тур. потери войводата Христо Бабе	1905
21	8	При в. Яребична (Дойран.) бѣха разбити грѣцк. войски	1918
22	9	Екзархъ Антимъ I бѣше избранъ за председателъ на I-то Нар. учред. събрание въ княжество Бѣлгария	1879
23	10	Въ Цариградския бѣлгар. цър. съборъ Мет. Кусевъ държа пламенна речъ за правото на македон. бѣлгари да участвуватъ въ събора	1871
24	11	(11. II. ст. ст.) Въ В. Търново стана църк. съборъ противъ богомилитъ	1211
25	12	Почина Плов. митрополитъ Паисии, грѣкъ. но голѣмъ побор. за бѣлг. нар. църква	1872
26	13	Битолска афера: арест. 68 души, изтезавани 52, осждени 46	1902
27	14	Подъ войвод. на Б. Сарафовъ и Кр. Асѣновъ сраж. при с. Владимирово (Малешъ)	1903
28	15	Църк. съборъ при патриаршията въ Цариградъ, свиканъ за разрешение на бѣлгар. църков. въпросъ, се закры безъ резултатъ	1860

Ржководното тѣло на Илинденската Организация презъ годинитѣ 1936, 7 и 8

Отъ лѣво на дѣсно — седящи: Миланъ Матовъ, Димитъръ попъ Пандовъ, Антонъ Кецкаровъ; правостоящи: Димитъръ Спространовъ, Лазаръ Гошевъ, Димитъръ Лазаровъ, Лазаръ Киселинчевъ.

Съгласно установения редъ това ржководно тѣло предаде дѣлата и смѣткитѣ и бѣ освободено отъ отговорность.

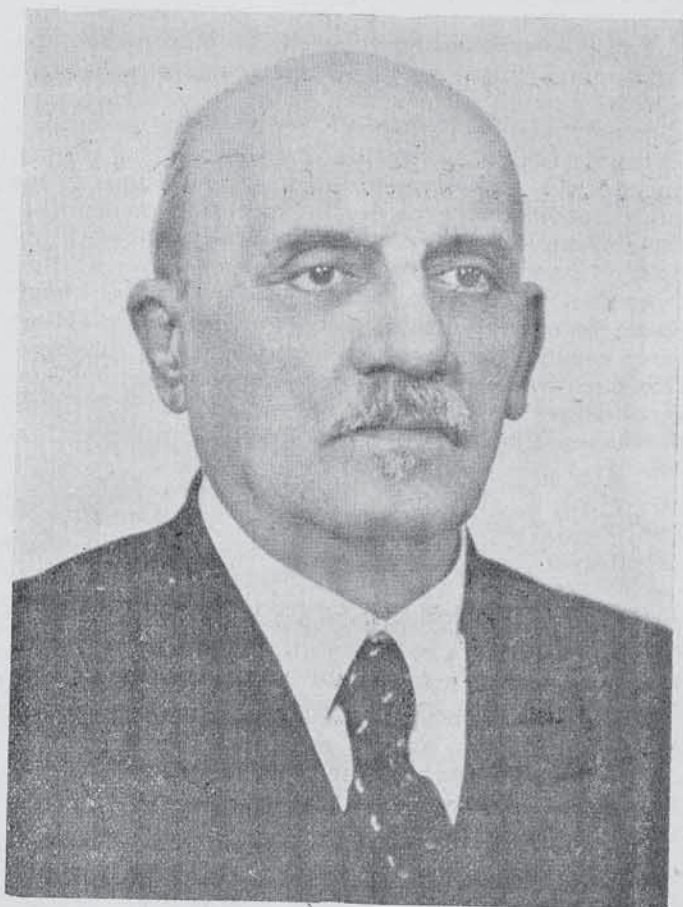
Новото Ржководно тѣло, което отъ 1 февруарий н. г. пое управлението на организацията се състои отъ — председател: Лазаръ Томовъ, подпредседател: Христо Танушевъ, секретаръ Лука Групчевъ, касиеръ Антонъ Кецкаровъ и съветници: Димитъръ Лазаровъ, Лазаръ Гошевъ и Тома Кърчовъ. Контролна комисия: Иванъ Лъомчевъ, Аристидъ Дамяновъ и Траянъ Коновъ.

Д-ръ Владимиръ Руменовъ

Осиротѣхме още съ единъ нашъ първенецъ. Презъ нощта на 19 срѣщу 20 януарий т. г. скоропостижно се помина Д-ръ Владимиръ Руменовъ, роденъ презъ 1870 г. въ китното, борческо и славно Крушово отъ родолюбиви родители. Още отъ ранно детство родителитѣ му го закрѣмиха съ духъ на родолюбие, а първоначалното училище въ родния му градъ засили тоя духъ съ добродетелитѣ на тогавашното време, пропито отъ ентусиазмъ за изпълнение на народенъ дългъ и готовность за саможертва при изпълнение на тоя дългъ.

Съ такива заложби младежтѣ Владимиръ Руменовъ бѣ изпратенъ въ Русия, за да учи въ духовна семинария. Отъ духовната семинария той получи хуманитарно образование съ духъ на християнската нравственость. Това образование постави на здрави основи вѣрата му въ народния идеалъ, съзнанието му за дългъ къмъ ближния и готовността му за саможертва.

Даровитиятъ, трудолюбивиятъ и ученолюбивиятъ младежъ Владимиръ Руменовъ не може да спре до тукъ. Но нажде? — Да продължи духовното си образование въ духовна академия, за да се подготви за високо духовно служене? — Това бѣше лесно. Можеше да има и стипендия. Обаче духовното звание изисква човѣшки качества, които трѣбва да достигатъ до святость. Честенъ въ мисли и себе-оценка, той не вижда въ себе си такива качества, а да приеме духовенъ санъ само за кариера, смѣташе го за кошуństwo. За това избра друга професия, близка по човѣчность и счужба къмъ ближния до духовното служене — избра медицината. Ами срѣдства? — Материални срѣдства нѣма, но има благородна амбиция, силна воля и готовность за борба въ живота. Известната Московска „Ля-

пинка“ — общежитие за най-бедни студенти — ще му даде подслонъ. Постжпва въ Московския меди-

цински факултетъ. Съ упоритъ трудъ става единъ отъ първитъ студенти. Бѣлжитиятъ на времето си Московски медицински факултетъ съ прочутитъ при него клиники създаде отъ Руменова богатъ съ знания и практика лѣкаръ, а „Ляпниката“, която даваше мизерни условия за животъ, но пъкъ съ нихилистическиятъ и народническиятъ крѣжжочи, които вирѣха въ нея, бѣше огнище, школа за идеалисти и волеви общественици, той, активниятъ членъ въ народническиятъ крѣжжочи и полскитъ революционни комитети, подъ влиянието на народническиятъ писатели и общественици се оформи като голѣмъ народенъ, общественъ човѣкъ.

Ето съ такава подготовка, но съ разклатено здраве влѣзе въ живота Владимиръ Руменовъ. Впрочемъ той още студентъ се прояви като способенъ, пропитъ отъ човѣщина медикъ и волеви, честенъ общественикъ. Появѣше ли се нѣкъде въ необятна Русия епидемия, Руменовъ биваше прѣвъ въ медицинскитъ експедиции за помощъ. А за активното му участие въ народническиятъ крѣжжочи, тъкмо предъ „государствения“ му экзаменъ, бива изпратенъ съ група другари на заточение. Следъ застѣпничество отъ професори, приятели и познати, той бѣ освободенъ, върна се въ Москва и издържа съ блѣскавъ успѣхъ „государственъ“ экзаменъ. Сега вече *Докторъ*, Владимиръ Руменовъ кжде да се върне на работа? — Въ България ли, кждето можеше да има тиха, мирна, пълна лично за него съ голѣми материални изгоди работа, или въ родна Македония, кждето условията за работа бѣха толкова трудни и пълни съ рискове? Народникътъ отъ „Ляпниката“ и другарътъ на полскитъ революционери, привикналъ на трудъ съ страдания, не можеше да измѣни на себе си. Въ Македония, при страданиетъ братя му е мѣстото. Въ Цариградъ, при голѣми спѣнки и мжчнотии Д-ръ Руменовъ взе си колковиума и се установи на частна практика въ Скопие. Тежко време бѣше. Чужда пропаганда, подкрепвана отъ турската власть, напираше съ все сили революционната борба въ силенъ кипежъ — Винишката и други афери пълнятъ затворитъ съ братя затворници и града съ ранени четници. Д-ръ Руменовъ денонощно бѣше на кракъ. Въ скоро време се прочу като лѣкаръ — чудотворецъ. И не само между българитъ, за които бѣше гордостъ. Домашенъ лѣкаръ на всички чужди консули, „булгаръ екими“ се търсѣше и отъ турцитъ. Стана домашенъ лѣкаръ даже въ дома на валията. Съ

това си положение той си създаде и най-благоприятни условия за всеотдайна и всестранна работа за постигане на народнитъ идеали. Бѣлжито остана за Скопие времето, презъ което работи въ него Д-ръ Руменовъ. Но и при благоприятнитъ условия, които положението му даваше, участието му въ националнитъ освободителни борби не можа да остане незабелѣзано отъ турската власть. Предупреденъ за грозящата го опасностъ отъ самия прочутъ на времето полицаи Дервишъ Ефенди, Руменовъ съ тѣга на сърдце напусна Скопие и избѣга въ София. И тукъ той зае видно мѣсто въ лѣкарската сръда, като не изостави и преданата си служба въ освободителнитъ борби. Взѣ живо участие въ подготовката и изпълнението на Илинденското въстание презъ 1903 г. а презъ хуриета 1908 г. пакъ остави спокойната си и безопасна работа въ София и отиде въ Солунъ. Смѣташе, че се създаватъ условия съ културно-просвѣтни сръдства да се постигнатъ народнитъ ни идеали. Работи усърдно въ това направление чрезъ основанитъ тогава конституционни клубове. Но надеждата му отиде напраздно. Стана невъзможенъ за работа въ турско, та пакъ се върна въ България, зае прежното си положение, като съ дарованията си, бележитото си трудолюбие и преди всичко съ това, че бѣше лѣкаръ съ човѣщина и любовъ къмъ ближния, той тукъ достигна най-високитъ върхове на професията си и на нашата общественостъ. Като воененъ лѣкаръ, участвувалъ въ всичкитъ войни, той стигна до длѣжността началникъ на военно-санитарната частъ и до чинъ санитаренъ генералъ-майоръ. Бѣше и председателъ на върховния медицински съветъ. Като общесовеникъ съ честни държавни разбирания и съ най-чисти побуждения, Д-ръ Владимиръ Руменовъ бѣ избранъ на два пѣти и за народенъ представител. Въ Народното събрание той, бидейки единъ отъ най-ценнитъ и най-вещи защитници на здравното дѣло въ България, бѣше и най-голѣмиятъ застѣпникъ за задоволяване стопанскитъ нужди на бившия Петрички окръгъ и бѣше баща на бѣжанцитъ отъ всички поробени наши краища. Главно нему се дължатъ всички държавни грижи за настаняването на тия бѣжанци въ свободнитъ предѣли на царството.

Ето човѣкътъ съ слабо здраве, но съ силенъ духъ, несломима воля и всеотдайно родолюбие, когото изгубихме.

Да бжде вѣчна паметъта му.

Д. П. Пандовъ

Костурската епопея

(Часть I, откъслекъ, стр. 11—13)

Гръмна вестъ страхотна! Първи бой на роба!
Горе въвъ Шесте'во бомбенъ ураганъ!
Костурски комити съ пѣсни вси до гроба
Смѣло се сражаватъ съ турска люта сганъ.

Боеве се ниятъ, пламва духъ народенъ!
Скѣпа кръвъ пролѣна бѣсно го терзай!
Всичко се вълнува, чака день свободенъ,
Смъртъ на властелина, по-скорошенъ край.

Кузо Стефовъ, Наке, нѣма да забравимъ
Подвига ви свѣтълъ, устремъ вихрогонъ!
Съ пѣсенъ велелепна име ний ви славимъ,
Вашето безсмъртие въ родни небосклонъ.

Клисура въ тревога! Тамъ полковникъ Янковъ*)
Яростно се бие, прави чудеса;
Въ Бобища щурмува снажний Петъръ Гайковъ —
Писъкъ, олелия чакъ до небеса.

Въ тази борба неравна храбрий Гайковъ падна,
Котленецъ-бунтовникъ, смѣлъ, достоенъ синъ, —
Страшенъ бѣ за турци и следъ битка славна
Съ трупа си грамаденъ, рѣдъкъ исполинъ.

Вишени изпрати грозна вестъ, печална —
Тамъ въ сражение съ турци Московъ бѣ убитъ,

*) Презъ 1902 г.

Вожда, организаторъ, съсъ душа кристална,
Съсъ желѣзна воля, мждъръ, именитъ.

Лазо, Кольо, Типо, вие, умъ и сила,
Паметникъ сж вашѣтѣ подвизи, дѣла!
Костурско ви слави съ пѣсень кръшна, мила —
Блѣскави заслуги красятъ ви чела.

*

Смърдешъ е обсаденъ — буря страховита!
Тъмна нощъ, зловеща, гнетъ непоносимъ!
Всѣде се узнава, грозна вестъ полита —
Скоро да помогнемъ, братя да спасимъ.

Помощта пристига, турци сж сразени,
Бърже се оттеглятъ, въ паника вървятъ;
Съ яростъ отоманска, че сж унизени,
Люто се заканватъ да си отмѣстятъ.

Ето и повеля — Смърдешъ да се срине —
Въ мигъ Хамидъ издаде, тозъ червенъ султанъ, —
Смъртъ, безчестье, огънь, всичко да загине,
Българинъ-бунтовникъ да бжде изкланъ.

И, уви! наскоро, въ майски день прекрасенъ*),
Цѣло денонощье трѣсѣкъ, смъртъ, палежъ,
Писѣкъ, безнадежностъ, пѣкълъ, ревъ ужасенъ,
Адъ срѣднѣвѣковенъ, пладнешки грабежъ.

Пушки и топове разтърсватъ земята,
Сѣчь, убийства, гавра, сатанинска стрѣвъ,

*) 8-и срещу 9-и май 1903 г.

Пламъци до Бога, вихъръ на тъмата! . . .
О, нечутъ садизъмъ, цѣли локви кръвъ! . . .

Паланката Смърдешъ вече не сществува,
Отъ войска редовна Смърдешъ е затритъ —
Цѣла нощъ обстрелванъ, салъ за да робува,
Само духъ свободенъ да бжде убитъ.

До стотина души сѣчени, изклани,
Двадесетъ девойки дигнати въвъ пленъ,
Шейстегъ полумъртъви съсъ дълбоки рани,
Триста кѣщи красни, сринати безъ свѣтъ.

*

Смърдешъ, китенъ Смърдешъ, въ що бѣ ти виновенъ?
Таласъмъ ли бѣше, Церберъ, или змей?
Стожеръ на Дѣлото, ил' гигантъ чутовенъ,
За да те съсипе Тамерланъ злодей?

Чекаларовъ, Кляшевъ ти ли, Смърдешъ, даде?
Стерьовски. Поповски . . . ти ли ги роли?
Тѣзъ комитаджии . . . ти ли ги създаде?
Твоята грѣдь ли, Смърдешъ, тѣхъ тѣй откърми?..

Македонъ мила, много си видѣла,
Но единъ салъ Смърдешъ криешъ въ пазви ти!
Много си страдала, тѣжни пѣсни пѣла,
Но за свиденъ Смърдешъ вѣчно плачешъ ти. . .

Смърдешъ, наша горестъ, всичко въ тебъ нѣмѣ!..
Балдево остана много нанаядъ!
Сжщо Ениджия по сждба бледнѣе...
Всички ти надмина, Костурски Батакъ!..

Грамось

Тритѣ бесилки въ Щипъ

(Тѣженъ споменъ)

Това бѣше на чисти-понедѣлникъ, — 21 февруарий 1911 год. Щипяни наричатъ този день „прощка“. Съ особено благоговение всички взаимно си прощаватъ прегрѣшенията, за да се отдадатъ на постъ и молитви. Най-бедното семейство слага трапеза, — тепсия баклава, гурабии или кадаифъ, а около мезета отъ пържени риби, кисело зеле (расолъ) съ дървено масло и мастика, нарѣзани варени яйца, сутляшъ и пр., обаче, никакво месо. Около сложената софра, до кѣсно презъ нощта посрещатъ всички гости. Вино и ракия въ изобилие, безъ нѣкой да се опие. По-младитѣ на излизане съ почтителни метании целуватъ рѣка на по-старитѣ и произнасятъ „Прощавай!“ Отговаря имъ се „Простено ти е!“ Така всѣки ставаше доволенъ — очистилъ душата си. Съ такава самоувѣреностъ всички лѣгахме и заспивахме на 20 II 1911 г. Тази нощъ обаче, хвърли своя черенъ воалъ и покрусилъ българ. население въ Щипъ.

21. II 1911 г. Всички се събуждаме лениво. Очакваше ни постъ и молитва заради страданията и кръстнитѣ мѣки на Спасителя — Христосъ. Печална вестъ се разнесе изъ града. Въ Щипския затворъ сж били издигнати три бесилки презъ нощта. Увиснали сж трима наши левентъ юнаци: *Борисъ Даневъ Пуздерлиевъ, Пане Коцевъ Гочевъ* отъ Щипъ и *Доне Гърдевъ* отъ с. Судикъ—Щипско.

Никой не допускаше, че младотурската властъ ще прояви тѣй безогледно своята жестокостъ, защото при най-кървавия султански режимъ въ Македония не бѣше изпълнена смъртна присжда върху политически затворници. Всички тичае къмъ пазара въ центъра на града. Що да видимъ? Недалечъ отъ хюкюмата, при моста на *Отиня*,

притокъ на Брѣгалница, висятъ тѣлата на храбритѣ наши мѣченици. Усилена стража ги охранява. Деньтъ е пазаренъ. Малко и голѣмо се трупа около лобното мѣсто. Просълзени очи, затаенъ дѣхъ, който включи страданията на обесенитѣ къмъ кръстнитѣ мѣки на разпѣнатия Христосъ. Повиши се още по-вече религиозното чувство на Щипяни — обети и заклинания за реваншъ, за тържество на правдата.

Кѣсно сл. об. труповѣтъ сж свалени и погребани подъ строгъ полицейски надзоръ. Строгоститѣ на властѣта сж чрезвычайни. Надвечеръ е, но цѣлото българ. население се стече и взе живо участие на погребението. Така то изпрати до вѣчното имъ жилище 3-мата достойни синове на изстрадалата земя.

Сжщия день подъ силна охрана въ окови бѣха изпратени въ Скопския затворъ осжденитѣ на доживотенъ затворъ другари на обесенитѣ: *Тошо Кралевъ, Христо Пешовъ и Мане В. Здравевъ* отъ Щипъ, за изпращането имъ на заточение. Въ Щипския затворъ останаха само осжденитѣ съ по-малка присжда, между тѣхъ и *Коце Гочевъ* — бащата на обесения Пане К. Гочевъ.

Двадесетъ и осемъ години отъ тогава. Всѣки чистъ понедѣлникъ неволно възкрѣсватъ въ менъ образитѣ на невиннитѣ жертви, осияни съ ореола на велико-мѣченицитѣ. И сега азъ оплаквамъ невинно загиналитѣ младежи, изкупителна жертва на една безумна акция отъ други. *Борисъ Д. Пуздерлиевъ* и *Пане К. Гочевъ* бѣха достойни и способни за по-голѣми и полезни дѣла за поробената ни родина.

Кои бѣха тѣ и защо така жестоко бѣха изтезавани и езекутирани? Колкото и горчива, може би за нѣкои, азъ ще резюмирамъ самата истина, която трѣбва да се знае, а отъ тамъ и заключението за манталитета на тогавашната младо-турска властъ въ Македония.

На 8 октомврий 1910 г. — сѣботата късно вечеръта, въ Шипъ се разнесе тревожно, че къмъ 5 км. по шосето за Велесъ, между чешмитѣ и село Криви-долъ, били избити немилостно шестима турци — еснафи отъ Шипъ, връщайки се отъ пазара въ Св. Николе. Скоро стана известно, че избититѣ сѣ известни на всички като много скромни и мирни съграждани, четиримата — *сарачи-опинчари* и двамата братя налабанти *Ййя* и *Абдураманъ*. Връщайки се отъ пазара въ Св. Николе, наедно съ нѣколко българи пазарджии, всички сѣ били спрѣни и обсадени отъ четата на тогавашния войвода *Йованъ Бърлио* отъ с. Горни Балванъ. Случаятъ бѣше поразителенъ.

Отъ лѣво на дѣсно: Тодоръ Лазаровъ, Михайлъ Панайотовъ, Коце Гочевъ, Мишо Бачовъ — содаджията.

Даватъ свободенъ пѣтъ на българитѣ, а шестимата турци биватъ задържани и немилостиво избити безъ никакво съпротивление. Конетѣ съ материали сѣ били взети отъ четата. Това възмути турското население, а не малко бѣше негодуванието и загриженостъта и на бѣлг. население изобщо. Безумно и съ нищо неоправдано кърваво дѣло на екзалтирания войвода, мандитѣоръ на подновения следъ хуриета революц. комитетъ въ Шипско.

На другия день — 9 окт. 1910 г., сутринта, шестимата убити турци бѣха донесени въ отдѣлни табути (ковчежи), посрещнати вѣнъ отъ града отъ цѣлото турско население. Носени на рѣце, единъ следъ другъ въ шестѣ ковчега, погребалното шествие мина презъ града и се извърши въ присѣтствието на военнитѣ и граждански власти. Това бѣ една внушителна манифестация, явно и неудържимо озлобление спрѣмо всичко българско. Погрома за отмъщение биде избѣгнатъ благодарение активната намѣса на военнитѣ. Тѣ, обаче, бѣха декларирали, че на всѣка

цена ще заловятъ убийцитѣ и тѣхнитѣ съучастници и ще ги накажатъ безмилостно.

Още на другия день — 10 окт. с. г. — почнаха ареститѣ. Ржководството за откриване и залавяне виновнитѣ бѣше възложено на мюлязими́на отъ квартируещия въ Шипъ *Авджи-Табури* Ахмедъ ефенди — Кела, отличилъ се като инквизиторъ съ жестока похватностъ. Въ продължение на нѣколко дни шипскиятъ затворъ бѣше препълненъ. Всички подозрени въ избиването на сарачитѣ и налабантитѣ бѣха арестувани и подложени на нечувани изтезания.

Само отъ Шипъ бѣха арестувани около 20 души, а отъ селата надъ сто души: Отъ с. *Криви-долъ* 22 души, между които бѣше и коджабашията (кмета) *Янко*; Отъ с. *Судикъ* 31 д., между които и *Доне Гърдевъ*; Отъ с. *Сердчиево* 8 д., начело съ *Миланъ Шияковъ*; отъ с. *Доляни* 8 д., отъ с. *Ранчанци* 2 д., отъ с. *Долно-Трогерци* 5 д., отъ с. *Тонотарци* 4 д., отъ с. *Лезово* 2 души и по единъ отъ селата *Троолъ*, *Горни-Балванъ* и *Горно-Трогерци*. По начина на изтезанията тази афера надминава въ всѣко отношение Винишката афера съ жестокоститѣ на тогавашния Дервишъ—ефенди презъ 1897 г. Разследването на арестуванитѣ продължи повече отъ 4 месеца и то денонощно. Всички бѣха премазани. Дѣлото имъ се гледа въ Шипъ по най-съкратена процедура, безъ защитници, презъ февруарий 1911 г., и присѣдата веднага бѣ изпълнена безапелационно.

За всички бѣше ясно като бѣлъ день, че арестуванитѣ и осѣденитѣ по тази афера сѣ невинни, понеже никой отъ тѣхъ не бѣше взелъ участие, нито знаеха за убиването на 6-та турци. И самата властъ достатъчно бѣше убедена, че това бѣше лично безумно дѣло на *Йованъ Бърлио*. Последниятъ, обаче, бѣше неуловимъ, а трѣбваше да се даде обещаното морално възмездие за уталяване на духоветѣ и удовлетворение на семействата и близкитѣ на изгубенитѣ турци.

Борисъ Даневъ Пуздерлиевъ и *Пане К. Гочевъ* бѣха синове на видни семейства въ Шипъ, които имаха и свои чифлици въ с. *Судикъ*. Поради честото имъ пребиваване въ селото бѣха подозрени, че тѣ иматъ връзки съ *Йованъ Бърлио*, затова именно и инквизиторскитѣ прийоми на мюлазими́на *Кель Ахмедъ* при разследването къмъ двамата бѣха най-жестоки и немилостиви. Израстнали въ епохата на революц. движение въ шипско, тѣ не бѣха чужди за дѣлата на организацията, свързани всѣкога съ жестоки преследвания и лишения и това, безсѣмнено, бѣше указало достатъчно влияние изобщо върху младѣжъта, която и по прихода е винаги на страната на преследванитѣ и угнетяванитѣ.

Особено въ Шипъ бѣлг. младежъ, вдѣхновена отъ всѣки подвигъ, безъ изключение, бѣше се революционизирала. Навѣрно и тази безумна кървава акция на *Йованъ Бърлио* бѣха счели за безупреченъ и несѣмненъ активъ на новата организация следъ хуриета 1908 г., и продиктуваната омраза отъ дѣлата на предизвиканата младотурска властъ, която отне живота на тѣзи абсолютно невинни жертви, възмути цѣлото българско население, което, въпрѣки всички ограничения на властѣта и грозящата възбуда на турското население, се стече масово на погребението и се поклати предъ мжченическитѣ тленни останки, почти пребити и

смазани при изтезанията. Бесилките само доубиха увисналите и прикриха престъплението на властта. Збещитѣ неизличими рани бѣха направили жертвите неузнаваеми. Ние погребяхме труповете заприличали на пихтии отъ набито месо въ образа и формата на човѣци.

Рѣдко сѣдбата е бивала тъй немилостива и жестока! Подобенъ актъ на официална властъ, може да се припише само на властта на младотурците, дошли ужъ въ името и съ лозунга за правда и редъ при сваляне на тираническия султански режимъ. Чрезъ третѣ бесилки на 21. II. 1911 г. въ Шипъ новата младотурска властъ плю

и на своето политическо върую и на знамето въздигнато при преврата на 8 VII 1908 год. и изгуби напълно престижа си предъ бѣлг. население, което опълчи още по-вече противъ себе си, а съ това настрои и общественото и политическо мнение и извънъ границите на Турция.

Нека, проче, и сега поради 28 годишната имъ кончина да се преклонимъ предъ паметта на тѣзи мъченици, чиято невинна кръвъ се пролѣ като изкупителна преждевременна жертва за родината ни. Богъ да ги прости! Въчна имъ слава!

Хр. Настевъ

Изъ записките ми, като у-ль въ Шипъ.

Една 30 — годишнина

По случай геройската смъртъ на Христо Ив. Контевъ

Изминаха се 30 години, отъ какъ вражеския куршумъ отне живота на храбрия Христо Контевъ, чийто образъ не изчезва отъ погледите ни.

Кой бѣше Христо Ив. Контевъ?

Баща му, Иванчо Контито отъ Севлиево, съидейникъ на Стефанъ Пешевъ, председателъ на револ. комитетъ отъ 1875 год., заподозренъ за съучастничество, лежа въ затвора два месеца, и е билъ битъ до умирање, безъ да издаде тайната. Малкиятъ Христо, 8 — 9 годишенъ ученикъ, преживѣлъ всичките ужаси на цѣлия домъ и дълбоко се загнѣздва въ душата му омраза къмъ турските власти.

Следъ като завършилъ I класъ въ Севлиево, Христо останалъ да помага въ търговията на баща си, а следъ туй става чертожникъ при Министерството на Благоустройството и билъ похваляванъ за неговата чиста и красиво извършена работа.

Въ София Христо Контевъ се запознава съ мнозина младежи отъ Македонската организация и съ Борисъ Сарафовъ, Иванъ Гравановъ и др. македонски дейци, и презъ месецъ септемврий 1902 година, заедно съ други 6 момчета, минава границата и се отзовава при Пиринския войвода Българията, при когото прекарва зимата. Презъ пролѣтѣта навлиза по-навжтре и се спира въ Битолската областъ — въ Леринско, Битолско, Костурско и Преспанско. На нѣколко пжти той преминава границата съ поржчки за четите, докато при едно такова премиване се натъква на едно войсково отдѣление въ Кумановско, въ което пада единъ другаръ на Христо, убитъ, а самиятъ той, е раненъ въ корема и по каналенъ редъ бива изпратенъ на лѣчение въ България.

Презъ месецъ мартъ 1905 година Контевъ влиза отново въ Македония, престоява извѣстно време въ Горно-Джумайско при Кръстю Българията и се упжтва отново въ Костурско, като често пжти е прескачалъ до Преспанския революционенъ районъ, докато единъ день презъ месецъ августъ 1906 година получава нареждане отъ Битолския окръженъ комитетъ да замине въ Ресенско за секретаръ на войводата Кръстю Трайковъ, отъ с. Круше — Ресенска околия — и да лѣкува него и дяконъ Евстатий, ранени въ голѣмото сражение въ село Волкодери — тоже Рѣсенско. (Вижъ сп. „Илинденъ“, кн. VI — 1927 год.).

Какъ стана убийството на Христо Ив. Контевъ въ с. Лйорѣка, кждето бѣхъ учителъ.

Село Лйорѣка, Рѣсенско, бѣше вториятъ центъръ за четите следъ Смилево. Презъ това село минаваха четите за Битолско, Охридско, Леринско, Костурско и Дебърско. Въ селото имаше две скривалища: едното за войводата, а другото за секретаря му Контевъ и неговия другаръ Келемановъ.

Въ онова време бѣше забранено на бѣлгарите да отиватъ по турски сѣдилища, — всички спорни въпроси се разглеждаха отъ мѣстните районни комитети, начело съ районния войвода. Спорни въпроси имаше въ село Круше, съседно на Лйорѣка и въ село Избища, — за една воденица. Реши се 3 — 4 селяни отъ Избища, близко до Рѣсенъ, да дойдатъ въ село Лйорѣка, а Кръстю войводата замина за Круше по разрешаване на имотенъ споръ.

Азъ и Христо Контевъ бѣхме опредѣлени да разрешимъ спора за воденицата. Пристигнаха четирима селяни отъ Избища въ квартирата ми презъ нощта. Спорътъ бѣше разрешенъ, съгласно събраните дани и къмъ 1 часа презъ нощта селяните бѣха изпратени да си отидатъ. Вмѣсто да си иде въ квартирата, която бѣ на другия край на селото, Христо Контевъ остана при менъ, въ скривалището за войводата. Презъ нощта, той бѣ сънувалъ лошъ сънъ и не заспахме до сутринята. Предчувствие.

Сутринята въ 7 ч. отидохме въ черква, — бѣше Св. Харалампий — 10. II. 1908 г. и запалихме свѣщъ. Като учителъ, азъ бѣхъ и черковенъ пѣвецъ. Следъ черковна служба тръгнахме на групи по именаци на гости. Съ Контева се раздѣлихме, но решихме да не се отдалечаваме отъ скривалищата. До 3 часа следъ обѣдъ нѣмаше нищо въ селото, освенъ веселие и пѣсни. Точно около 4

часа следъ обѣдъ селото бѣ обиколено отъ турски аскеръ, предводителствуванъ отъ известния хуриетски герой Ниязи бей, отъ гр. Рѣсенъ. Заобиколени и претърсени бѣха селата Избища и Круше, кждето бѣше войводата Кръстю Трайковъ съ двамата четници: Андонъ отъ Куратица и Христо Лисуловъ, преоблечени въ селски дрехи. Войводата Кръстю нарамилъ единъ кошъ слама и сполучилъ да се измъкне вънъ отъ селото. По сжщия начинъ се спасяватъ и двамата му другари, но следъ малко тѣ се връщатъ обратно, мислейки, че войводата имъ е останалъ въ пленъ. Познати че сж комити, открива се стрѣлба по тѣхъ, и Андонъ пада убитъ, а Христо бѣ заловенъ живъ. Макаръ само съ револвери, двамата четници, особено Андонъ, показали героизмъ — убили двама войници и двама отъ башибозука, нѣколцина други ранили.

Аскерътъ нахлу въ Лѣорѣка. Христо Контевъ влѣзе въ скривалището си при Йончо Келемановъ, а азъ останахъ въ моето.

Издаде се заповѣдъ, всички мъже отъ 15 до 60 години да излѣзатъ отъ кжщи и да се събератъ всрѣдъ селския мегданъ, кждето почнаха страшни побоища. Търсѣха комити и оржжие. Между бититѣ младежи най-изтезаванъ бѣше Тодоръ Цвѣтковъ (27 годишенъ, селски пом. войвода). Съ дърво го убиха, но преди да издъхне, извика: „Имамъ пушка, но нѣма да ви я дамъ“. Страшенъ побой се нанасяше на всички, които не предаваха оржжието си. Женитѣ и децата плачеха, а кучетата бѣха избѣгали надъ селото и жалостно виеха. Тѣзи побоища и страдания продължиха до 6 часа вечерята, когато изведнажъ се раздадохъ вистрели отъ скривалището на Контевъ, които привлесоха войската. Не можейки да претърпи изтезанията на своитѣ братя, Контевъ искаше да стане самъ жертва заради всички. Води се борба за животъ или смъртъ. Аскерътъ запали кжщата. Контевъ и Келемановъ скачатъ отъ втория етажъ и се хвърлятъ на атака всрѣдъ градъ отъ куршуми. Контевъ бива тежко раненъ съ петъ куршума, а Йончо Келемановъ се измква невредимъ. Отъ време на време турцитѣ стреляха съ залпове по кжщитѣ, въ които блещукаше кандило. Въпрѣки всичко, баба Наумовица, заедно съ дъщеря си, тичатъ да гасятъ кжщата, която бѣ се подпалила поради съседството съ запалената отъ аскера кжща — скривалище. Тѣ сж изненадани, когато виждатъ тежко ранения Контевъ да имъ иска вода. Донсятъ му ракия и го подигатъ, та го пренасятъ въ единъ трапъ незабелязано отъ турцитѣ. Но Контевъ се домъква до рѣката и пие вода до насита. Когато се връщатъ женитѣ, намиратъ Контева премѣстенъ на друго мѣсто; тѣ пакъ се мъчатъ да го извлекатъ и го прикрийтъ, но той въ ржцетѣ имъ изгасва съ думитѣ:

„Кажете, че на врага живъ не се дадохъ, да живѣе свободата!“

Презъ нощта слушахъ какъ баба Наумовица кълнѣше турцитѣ, а баба Цвѣтковица викаше: „Мръсни кучета, убиха ми сина (Тодоръ Цвѣтковъ, убитъ съ дърво най-звѣрски). Презъ нощта прекараха за Рѣсенъ 7 волски коли, натоварени съ убити и ранени турци.

Избѣгалиятъ Кръстю войвода и Келемановъ, другарѣтъ на Контевъ, пристигнаха съ селска милиция още сжщата нощъ да спасяватъ Контева, но последниятъ бѣше вече безжизненъ трупъ и нѣмаше смисълъ да действуватъ, защото щѣше да бжде опожарено селото.

Щомъ войската замина, извършихме погребението на Христо Контевъ, 37 годишенъ и Тодоръ Цвѣтковъ, 27 г. Свещеникъ Дим. Икономовъ пристигна отъ Янковецъ и извърши опѣлото.

По поводъ горната случка безвредиха се 3-ма души — 2-ма мъже и една жена отъ с. Круше и Лѣорѣка, заподозрени като опасни за дѣлото. Двамата бѣха пияници и често сж пиели съ турци, а жената бѣ съ леко поведение и била забелязана, че дружи съ турци.

При по-благоприятно време жителитѣ на с. Лѣорѣка ще издигнатъ величавъ паметникъ на храбрия и честния Христо Контевъ. За сега тоя паметникъ е издигнатъ въ душитѣ имъ.

Христо Контевъ заслужено бѣше обичанъ и уважаванъ отъ всички, които имаха достъпъ да се видятъ съ него и да се поразговорятъ. Нѣщо повече, той бѣше похваляванъ и отъ двамата окръжни Битолски войводи: Пандо Кляшевъ и Миланъ Матовъ. Последниятъ даже единъ пътъ каза на войводата Кр. Трайковъ. „Бжди внимателенъ къмъ секретаря ти, защото той ти е най-добрия съветникъ“. Съ Христо Контевъ бѣхме станали много близки и нераздѣлни приятели. Презъ време на коледната ваканция единъ день натоварилъ една кола съ дърва, взима едно момче и по шосето идва въ Янковецъ, което отстои на 1½ км. отъ гр. Рѣсенъ и разтоварва дървата съ думитѣ: „Никола бе, немога безъ тебе, пъкъ зная, че и дърва ти трѣбватъ“. Момчето съ колата си отиде, а той остана, за да се върнемъ втората нощъ въ Лѣорѣка. Отъ Лѣорѣка на нѣколко пжти го изпращаха въ Битоля, било като кюмюрджия, било като дърводѣлецъ. Отъ тамъ носѣше материали и нареждания отъ Битолския окръженъ комитетъ.

Остави ми завещание, да отида и видя неговия гр. Севлиево и неговитѣ близки. Това му желание рано или късно ще изпълня.

Поклонъ предъ паметъта му! А на неговитѣ близки моитѣ почитания.

Хвала и честъ на общинския съветъ въ гр. Севлиево за хубавата идея — да се назове една отъ хубавитѣ улици на града на името на Христо Ив. Контевъ.

1. II. 1939 год. София.

Никола Мильовски

К. Неделковски

Що ми Радка рано стана,
рано пусто в'темни зори,
и застана в'б'бли двори,
тага вие, съзи лие.

Нели Радкинъ гласъ ми дочу
таа ми ти пуста гора,
отъ жалъ леле лися рони,
и на Радка кротко сбори:

„Дейди Радо, пиле младо,
що алъ Радо, ми те найде,

Радкина неволя

та срѣдъ това нокньо време
тага виешъ, съзи лиешъ.

Каква мака ми те мачи,
леле Радо, клето сърце,
далъ за майка, елъ за татка
Радо, леле, ти заплака

Дали Радо, сонъ си сони,
та отъ сонъ се ти изплаши,
или, Радо, църна чума
първо либе ти удари!“

— Ейди горо, шумна горо,
шумна горо яворово,
ни за майка, ни за татко,
ни за първо либе жаламъ,

туку друга тешка мака
на сърце ми, горо, лежи.
Това леле пусто робство
сиотъ инсанъ що запустѣ.

Богданъ и Гроздана

— Дегиди либе Гроздано,
Гроздано меракъ на сърце,
що ми ти, либе станало,
та що си така легнало.

Дали те болесъ ванало
ели ти робство тежало,
ели си рани церела
на твои мили другачки.

Ели па клета за мене
тешка те тага налегна,
що сумъ ле деветъ години,
либе, на църна тугина.

Де море уста отвори,
Грозде на мене прозбори,
айде ле раци рашшири
горко си либе загърни.

Грозда си клепки подигна,
широки очи отвори,
кървави съзи пророни,
кротко му леле прозбори:

„Егиди либе Богдане,
не прашай, не ме разпрашуй,
що ми е леле станало,
та що сумъ млада легнала.

А току слегни в'дворови
накини китки шарени,
що сумъ ги либе садила
со горки съзи вадила.

И така деветъ години,
либе, ти аберь не стори,
тешка ме тага изеде,
очи ми болесъ изпила.“

Писна ми Богданъ до Бога,
и рипна Грозда загърна,
— прощавай либе, прощавай,
проклета да е майка ми.

Зощо ти писма не дала
отъ мене либе до тебе,
а ги е клета криела
и си е сеиръ гледала.

Како се душо скапуешъ,
на тая пуста постела
и како ядна църнеешъ
на тая младосъ зелена.

Дорече Богданъ замавна,
ножъ си во сърце удари,
и падна юнакъ издийна
край своя леле изгора.

„Искреностъта“ на младотурцитѣ

Презъ 1908 г. м. септември престанаха тържествата и гоцавкитѣ по случай провъзгласяване младотурската конституция, и почнахме усилено да се готвимъ какъ по-добре да подредимъ учебното дѣло. Известно е, че българскитѣ училища бѣха почти затворени по случай обявеното отъ Хилми паша (губернаторъ на Македония) статукво на църквитѣ и училищата още отъ стария режимъ.

Али ефенди, офицеръ отъ хрупишкия гарнизонъ и председател на младотурския комитетъ, единъ день поканва всички насъ, бивши ржководители на народното дѣло въ Костенарийския районъ, да се явимъ при него по важна работа.

Отзовахме се на поканата: азъ, Сидеръ Шерйовъ Галицки, Тома Янакиевъ Желински, Георги Христовъ — учителъ отъ гр. Хрупица — и гражданитѣ: Дино Кираджиевъ, Христо Шоновъ Сикавица, Яни х. Паскалевъ и нѣкои други.

Представихме се предъ Али ефенди, поговорихме за училищното дѣло и за братство, следъ което той се обърна и каза: „Азъ ви повиквамъ да размѣнимъ мисли по единъ много важенъ въпросъ: гърцитѣ готвятъ пакъ да действуватъ противъ васъ и противъ насъ. Предлагамъ ви да образувате и вие ваши български чети и съ наше знание, подъ наше тайно покровителство да очистимъ по-първитѣ гъркомани, докато още не сж се усилили“.

При това неочаквано предложение, ние останахме смаяни и почнахме да се поглеждаме. Най-

после азъ рекохъ: „Предвидъ важността на въпроса, ние ще обмислимъ, и следъ два часа ще ви отговоримъ“. И се оттеглихме.

Вкупомъ всички отидохме въ кжщата на Дино Кираджията и обсъдихме въпроса насаме.

Едни се изказаха за приемането на това удобно за насъ предложение, втори се колебаеха, а азъ и Яни х. Паскалевъ се изказахме рѣзко противъ този начинъ на действие — раздѣляй и владѣй. Предложихме да се отговори, че ние сме лоялни поданици на държавата и винаги ще бждемъ въ подкрепа на властта, да се действува по законенъ редъ, и всѣки престѣпникъ да бжде наказанъ отъ правосъдието, а не отъ чети, тъй като съ това се компрометира държавата.

Нашето предложение се възприе отъ всички и въ тая смисълъ отговорихме на председателя, който ужъ подържаше провъзгласеното „братство, равенство и свобода“. Той остана озлобенъ отъ отрицателния отговоръ и употребѣи всички усилия, за да узнае кой именно отъ насъ се противопоставя на неговото предложение.

За жалость, намѣри се измежду насъ слабъ духомъ човѣкъ, който направи и това предателство.

Следъ насъ сжция поканилъ и гъркоманитѣ. Какво сж му отговорили тѣ, не знаемъ, но той си турилъ за целъ да си отмъсти на менъ и на Яни х. Паскалевъ.

През м. октомври Яни х. Паскалевъ замина заедно съ братовото си момче за Ксанти, гдето притежаваше собствена мелница. Тъкмо такъв моментъ трѣбваше на подлия младотурчинъ: устройва му засада на пътя до гара Соровичъ, залавятъ го бандититѣ (турска чета) и заедно съ момчето ги откарватъ въ планината край Негушъ и оттамъ съобщаватъ на домашнитѣ му да дадатъ откупъ.

Хитриятъ Яни, обаче, узнава целта на турцитѣ — хемъ откупъ да взематъ, хемъ да ги убиятъ, затуй тайно съобщава на домашнитѣ си, да не даватъ откупъ, защото и безъ туй ще бжде убитъ.

Така загина единъ отъ най-буднитѣ българи, най-деятелния, най-мъдрия, най-решителния и най-заможния отъ хрупишкитѣ българи, заедно съ невинното детенце на брата си.

За мене пъкъ, като не му се отдаваше случай иначе, скрои друга хитростъ: презъ м. априлъ 1909 г. изпрати едно отделение войска въ селото ни Старичени, ужъ да пазятъ гъркоманитѣ въ черквата да не ги нападнемъ ние българитѣ. — Черкувахме се при чифлика Лудово на день Великдень.

Традиция е на Великдень следъ обѣдъ да се правятъ посещения и си честитимъ празника. Ние българитѣ си ходимъ по българскитѣ къщи, а малцината гъркомани взиматъ съ тѣхъ онбашията и шестъ души войници и така ходятъ по гъркоманскитѣ къщи. Сжщиятъ онбашия билъ натоваренъ отъ Али Ефенди, началството му, съ съдействието на селскитѣ гъркомани да извърши покушение надъ мене. Следъ като бѣха си пийнали порядъчно, онбашията и войницитѣ, насѣсквани отъ гъркоманитѣ, нахълтаха въ къщата, гдето гуляехме ние и, подъ предлогъ че псуваме властта и гъркоманитѣ, ни арестуваха въ училището. По пътя дадоха възможностъ на всички отъ компанията да се разбѣгатъ, а задържаха само менъ и учителя Георги Каралиевъ. Тъкмо стигнахме площада, гдето се люлѣеше селското хоро, онбашията почна да ме удря съ приклада на пушката си. Азъ се обърнахъ и му възразихъ — ако съмъ виновенъ, само сждията може да ме накаже, но той още по-ялосано ме заудря, затова азъ го цапнахъ по главата съ бастуна си. Той падна на земята и викна на войницитѣ: „убийте го!“ Нѣколко войници туриха ножовѣтъ на пушкитѣ си и ме намущаха на три мѣста по ржцетѣ и по главата. Благодарение, че между войницитѣ имаше единъ брадатъ, нареченъ „Мулата“, който ме отскубна отъ ржцетѣ имъ и ме отведе въ училището, гдето бѣха и останалитѣ войници. Тукъ той ме предаде на началника на отдѣлението — чауша, като му описа моята невинностъ. Чаушътъ ни затвори въ една отъ училищнитѣ стаи и постави часовей съ изрична заповѣдъ никой да не влиза при насъ. Сжщевременно изпрати войници въ града да докладватъ за станалото и да искатъ инструкции.

Отъ друга страна женитѣ отъ селото заминаха за гр. Хрупища, да съобщатъ за станалото на Арх. намѣстничество и властта (на мжжетѣ бѣ забранено да заминаватъ за кждето и да било). Презъ това време онбашията на два

пъти се опита да счупи вратата и да влѣзе при насъ, но часовейтъ не му позволи.

Три часа следъ станалото отъ Хрупища пристигна полицейскитѣ офицеръ и общинскитѣ лѣкаръ д-ръ Янули — гъркоманинъ влахъ, който следъ като ме прегледа, даде мнение въ рапорта си, че моитѣ рани ще могатъ да оздравѣятъ за една седмица, но удара на онбашията има нужда отъ дълго лѣкуване. Насъ ни освободиха, а аскерътъ си замина.

Всички лѣкари въ града бѣха гърци, затова азъ не отидохъ да се лѣкувамъ, а самъ си превързахъ ранитѣ първо съ лой — да се изчистятъ, а следъ туй съ мехлемъ, който самъ си бѣхъ приготвилъ. Вмѣсто да зарастнатъ, обаче, моитѣ рани се развиха повече. Това се случи по времето, когато бѣхъ повиканъ на следствие въ гр. Костуръ.

За щастие единъ день преди следствието въ градеца Клисурса гръцкитѣ андартинъ Андрея убива полицейскитѣ юзбашия, и турцитѣ се настроятъ вече противъ гърцитѣ. При това настрояние прокурорътъ ме повика въ кабинета си, повика и военния лѣкаръ, който ме прегледа щателно и състави контрарапортъ, като изложи, че ранитѣ ми иматъ нужда отъ болнично гледане, иначе тѣ биха се усложнили и биха станали мжчноизлѣчими. Азъ, обаче, не приехъ да отида въ болница. И така следъ показанията се завърнахъ въ село и се лѣкувахъ съ моя мехлемъ.

Прокурорътъ приложи новия рапортъ на военния лѣкаръ къмъ преписката и заведе углавно дѣло противъ онбашията.

За случката се писа въ екзархийския цариградски в. „Вѣсти“; и костурската митрополия сжщо протестира.

Презъ м. септемврѣй се гледа дѣлото и при разпитъ гъркоманитѣ свидетели Григоръ Петковъ, Таси Христовъ и Коста Панайотовъ казаха, че Кирякъ Шкуртовъ ударилъ безпричинно онбашията по главата и ако бастуна му не бѣ се отклонилъ отъ пушката, онбашията би билъ убитъ на мѣсто, а на въпроса кой удари Кирякъ, всички отговориха, че не сж видѣли. Тогава прокурорътъ ги изпъди най-позорно съ ругатни, като ги нарече лъжесвидетели и подлещи. Дѣлото се гледа и осжди онбашията на 1 м. затворъ.

Подобни покушения и убийства станаха на много мѣста по други околии. Разбира се младотурцитѣ нѣмаха желание да заживѣемъ искрено и братски, та и българитѣ почнаха да реагиратъ. За да омаломощатъ българитѣ и убиятъ духа имъ, младотурцитѣ предприеха обезоръжителната акция, която по жестокостъ и варварщина надмина тая на султанъ Хамидъ.

Особено въ Леринско-изтезанията сж били толкова жестоки, щото имало е случаи изтезавани хора да умиратъ въ ржцетѣ на палачитѣ си. Това дойде да потвърди, че младотурцитѣ искатъ да унищожатъ българщината въ Македония. Нѣкой, за да се отърватъ отъ изтезанията, избѣгаха въ горитѣ и така се стигна до Балканската война, която тури край на турското владичество въ Македония, но пъкъ донесе и окончателно унищожение на българскитѣ църкви и училища.

Кирякъ Шкуртовъ

Изъ нескончаемитѣ страдания на Македонския българинъ — презъ време на така нареченото доброволно изселване отъ роденъ край

Изселеници

на пункта

7. III. 925 г.

Изселеници

на гарата

Свиленградъ

6. IV. 925 г

28. V. 925 г.

с. Дрипчево, Свиленградско

Български бѣжанци, отъ с.
Бутимъ, Драмско, 3 сѣм. 11 души
настанени на 12. V. 925 г. въ
единъ полусрутенъ сайвантъ, т. е.
на открито съ багажа, децата и
женитѣ.

Една 100-годишнина

На 25 м. м. по починъ на академията на наукитъ въ София бѣ отпразднувано по най-тържественъ начинъ най-крупното събитие отъ епохата на нашето възраждане — 100 годишнината отъ откриването на първата българска печатница въ Солунъ, дѣло на хаджи папа Теодосий, архимандритъ Синаитски отъ Дойранъ. Солунското, Дойранското и Тиквешкото благотворителни братства по този случай издадоха възпоменателенъ листъ съ статии отъ видни наши учени и писатели, листъ, който трѣбва да притежава всѣки българинъ, а особено българитъ отъ Македония.

Печатанитъ въ този листъ статии изтъкватъ грамадното значение, което е имала тази печатница за задоволяване горящата отъ любознание душа на българина, приспиванъ въ най-тъмно невежество презъ 5-тъ робски вѣка, които унищожиха българската книга, и покриха съ праха на забвенията славното българско минало. Българската речъ само бѣ останала да пази народа ни отъ заличване.

Отецъ Паисий запали искрата и възкръси българския народъ. Възраждането започна. То залъ цѣлото българско отечество и жаждата за българско четмо се почувствува всѣду изъ българската земя.

Преизпълненъ съ чувство на високо родолубие, горящъ отъ желание да даде на своя народъ просвѣта, като направи българската книга достъпна, хаджи папа Теодосий, архимандритъ Синаитски, при условия, каквито можемъ ний македонскитъ българи да си представимъ, 76 год. следъ историята „Славяно болгарская“ на Паисия откри въ града на първоучителитъ първата българска печатница и по тоя начинъ стана баща на българското книгопечатане, обстоятелство, което е символически белегъ за единството на българското национално самосъзнание, което еднакво се е създавало съ едно и също усърдие изъ цѣ-

лата българска земя отъ най-севернитъ до най-южнитъ и граници.

Професоръ Ив. Снѣгаровъ въ една въодушевена речъ изтъкна значението на подвига на хаджи Теодосия. Съжаляваме, че тукъ не можемъ да дадемъ поне заключителнитъ думи на неговата речъ, която охарактеризира огъня, който е обгарялъ душата на макед. българинъ въ борбата му за повече слава, за по-голѣмо величие на българския народъ, а същевременно и пустотата, въ която тъне неговата душа по изгубенъ роденъ край.

При другъ случай, надѣваме се, ще можемъ да дадемъ извлечение отъ силно аргументираната речъ на г. професора.

Артистката отъ народния театръ г-жа Буюклиева прочете цитати отъ историята на Отца Паисия на неговия, паисиевия езикъ. Похваленъ трудъ бѣ си дала уважаемата художничка на българската речъ. Патосътъ, съ който тя изнесе пламъка, който е горѣлъ въ душата на будителя на съвестта на българина, бѣ неизразимъ. Малцина отъ присѣтствующитъ можаха да възпратъ сълзитъ си отъ изпитания възторгъ и национална гордостъ.

Владимиръ Трендафиловъ, първоразряденъ артистъ отъ нашия театръ, съ вдъхновение изказа Вазовото стихотворение „Братя Миладинови“ и събра възторженитъ похвали на присѣтующитъ.

Хвала и честъ на инициаторитъ на това празненство. Желателно е то да се повтори и изъ по-важнитъ културни центрове въ страната.

Поклонъ предъ великата заслуга на загиналия въ мизерия и неизвестностъ създателъ на I-та българска печатница. Славата му вѣчно да живѣе въ сърдцата на всички българи, кждето и да се намиратъ и отъ кждето и да произхождатъ тѣ.

К. Хр.

Учебното дѣло въ Крушовска нахия (подоколия) презъ турското владичество

Въ турско време градъ Крушово спадаше въ битолска кааза, битол. вилаетъ. Църковно се намираще подъ ведомството на Охридския митрополитъ и съставляваше частъ отъ Охридската епархия.

Крушовската нахия, съ административенъ центъръ Крушово, се състоеше отъ града и селата: Тръстеникъ, влашко и чисто българскитъ села, Острилци, Арильово, Дивяци долно, Дивяци горно, Пуста рѣка, Зашле, Селце и Бѣлушино съ всичко 11,430 ж., отъ които 6,935 българи е кзархисти, 4,095 власи и 400 албанци християни.

Самъ градътъ броеше 9,350 ж., отъ които 4000 власи, и 400 албанци, а другитъ българи *)

Крушово е новъ градъ: основанъ е около 1700 година, когато маса българи отъ Галичникъ, Лазарополе, Гари и др., поради албански нападения, избѣгали отъ роднитъ си огнища и се заселили въ планинското село Крушовецъ, дотогава

заселено изключително отъ вѣглищари и кехаии съ прочути салхани.

Второто голѣмо заселване въ града става около 1788 година, когато янинския Али-паша разруши влашкитъ селища Москополе, Николица, Грамосъ и др. и жителитъ се разпрѣснаха да търсятъ прибежище.

Около тази епоха се отнася и заселяването на албанцитъ — християни, дошли отъ Корча, Превеза, Колоня и др.

Нахията бѣше чисто планинска покрайнина, сгушена въ политъ на най-западнитъ разклонения на Баба пл. — въ една нейна гранка — Бушева чешма, старо и възпѣто хайдушко гнѣздо.

Самъ градътъ е разположенъ въ недрата на тая планина на една височина отъ 1200 — 1300 метра, обиколень съ стара букова гора — „Корията“ — гордостта на Крушовчани. Кжщитъ сж изградени отъ камъкъ, обикновено на два етажа, а улицитъ сж тѣсни и стрѣмни и мжнопроходими зимно време.

*) В. Кжнчевъ.

Поради тия височини и липса на поле, жителитѣ сѣ били принудени да търсятъ сръдства за прехраната си на „гурбетъ“, власитѣ като ханджии, златари, шивачи и търговци, най-много въ Кочани, Г. Джумая, Битоля и пр.

Българитѣ отиватъ като дюлгери въ България следъ освобождението ѝ, а преди това въ Съресъ, Драма, Кавала и Сърбия — мнозина Крушовчани сѣ взели участие въ освободителнитѣ борби на Сърбия, а не сѣ малцина и сражаващитѣ се при Шипка и Сливница. Една частъ отъ тѣхъ сѣ занимаватъ съ стария занаятъ — въглищарство.

Женитѣ — българки и влахини — тъчатъ шаекъ и плетятъ чорапи за проданъ на прекупци, които ги купуватъ на ниска цена и разнасятъ по пазаритѣ на македон. голѣми градове.

Сѣщо тъчатъ се и много покривки и завивки — все отъ вълна и сѣ предметъ на търговия.

Поради планинския характеръ на мѣстността, слабото плодородие на почвата, затѣтеността на селището, безъ всѣкакви удобни пѣтища, далечината му отъ по-оживени центрове, никакви нехристиянски жители не сѣ заселили въ града и околността му; само въ града е имало единъ представителъ на турската властъ — мюдурина — съ 4 — 5 души стражари и едно телеграфо-почтенско бюро съ 4 — 5 души персоналъ. Това всичко — около 20 души — съставляваше турския елементъ. Ето защо Крушово се управляваше *de facto* отъ неговитѣ християнски представители — кметовѣтѣ (коджобашии) и първенцитѣ.

Това отсъствие на господствующия елементъ бѣше причината за единъ свободолобивъ духъ у крушовчанина.

Не по малко е помогнало за това свободолюбие и обстоятелството, че градътъ е ималъ мнозинството отъ своитѣ жители — изселници отъ юначна Рѣка (Галичко), дете българинътъ, вѣчно заплашванъ за живота и имота си, е билъ всѣкога на щрекъ, за да брани себе си и своитѣ отъ грабителскитѣ походи на арнаути и турци.

Покойниятъ поетъ Гр. Пърличевъ възторжено възпѣва неустрашимостта на мияка въ своята знаменита поема „Сердара“, увенчана за блестящитѣ ѝ качества отъ атинския университетъ.

И още едно обстоятелство изъ живота на Крушово не трѣбва да се изоставя: Не далечъ отъ града сѣ разположени нѣколко мохамедански села: Алданци, Пресилъ, Единаковци, Прибилци и пр. Отъ тѣзи селища излизаха прочути разбойници, чиито идеалъ бѣше да нахлуватъ въ богатото Крушово и да го оплякосватъ. Винаги Крушовчани сѣ били на щрекъ и ето защо мѣжкото население, което оставало въ града, си е усигурявало защитата, като се снабдявало съ оржие и при нещастенъ случай не си е плювало на ржцетѣ, а е давало добъръ урокъ на нападателитѣ. Ала по-голѣмата частъ отъ гражданитѣ, както споменахме и по-горе, често пѣти бидейки на пѣтъ като гурбетчии най-много сѣ пострадавали: многогодишенъ кървавъ трудъ за една минута се опропаствалъ отъ неочаквани посрещати, които обирали и безмилостно поваляли мъртви злочеститѣ гурбетчии тъкмо предъ прага на родно огнище. Пѣсенъта „Ибраимъ Оджа“ най-силно освѣ-

тлява робския животъ на християнитѣ отъ тая глуха покрайнина.

Богъ да го бие той Ибраимъ оджа,

Що ми излѣзе младъ арамия

И ми се качи горе на планина

Горе на планина, на Бушоа чешма

Тамо ми наиде три крушовчани.

— Слушайте вие троица крушовчани,

Вие ке слѣзите долу во Крушово

Телялъ ке личите низъ сето Крушово

Да ми се сбератъ сите крушовчани

Како да знаятъ тука да ми дойдатъ

Кренали ми се сите крушовчани

Явнаха ми конѣ, конѣ подъ себе

И ми поидоа на Бушоа чешма

Тамо го наидоа Ибраимъ оджа

Що имъ говори на вси крушовчани

Вие да поидете во градъ Битоля

Мазбата да дайте до валията

Брата ми вие да ми го пущите

Видоа, невидоа явнаа ми конѣ,

Та ми поидоа при валията

— А що етъ ова отъ Ибраимъ оджа

Децата сака той да ни изколи

Женитѣ сака той да ни безчести!

Пашата бѣргу потера изпрати

Како да знаятъ Ибраимъ да фататъ

Живъ или мъртавъ да му го донесатъ . . .

Като имаме предъ видъ гореизброенитѣ условия, при които е живѣлъ крушовчанина, лесно можемъ да си обяснимъ защо той е хранилъ у себе си духъ на свобода и сѣ готовность е жертвувалъ за нея мило и драго.

Въ подкрепа на току-що казаното ще приведемъ нѣколко примѣра:

Презъ 1880 година въ Крушово, както въ Охридъ и други македонски градове, се образувалъ революционенъ комитетъ. Когато презъ следната година се разкри така нареченото „Демиръ-Хисарско“ или „Охридско съзаклятие“, чиито членове бѣха се събрали въ Слѣпенския манастиръ „Св. Иванъ“ (Крушовско), между пострадалитѣ бѣше и Крушовския свещеникъ Христо, когото турското правителство изпрати на заточение въ М. Азия. (За полъ Христо вижъ ил. „Илинденъ“ год. X. кн. 91, стр. 9—10).

Първитѣ сериозни основи на революционната организация се поставиха въ Крушово още презъ 1893 година отъ учителя Кирилъ Янковъ.

Крушовско изнесе на свои плещи две афери: аферата въ с. Пуста рѣка (1901 г.) и оная въ с. Ракитница — (1902 г.), които завлекоха много българи отъ града и селата въ затворъ и на заточение.

Крушово даде на В. М. О. Р. О. видни дейци: Дяконъ Иосифъ Николовъ, просвѣтенъ и ревност. работникъ; Пито Гулевъ, славенъ войвода отъ Илинденското въстание; Ник. Каревъ, Вельо Марковъ и мн. др. — покойници и пощадени отъ смъртта.

Учителското тѣло въ гр. Крушово презъ учеб. 1916/17 год. Отъ лѣво на дѣсно — седнали: Факия Тричкова, Книгиня М. Станоева (главна учителка) Спаса п. Наумова, православщи Фани Христова, Флора Халчова, Щерю Божиновъ. Тримата учители-войници отъ квартирующата частъ въ Крушово

„Но най-блескаво се прояви българския духъ на Крушовчани презъ 1903 год., когато като отъ висока катедра, бѣ възвѣстено голѣмото въстание на българитѣ въ македония. Около 1000 възстаници отъ града и селата, въоръжени съ всѣ какво оржие, превзеха града, настана временно правителство и го браниха цѣли 12 дѣня! После войскитѣ на Бахтияръ Паша, усмирителя на Албания, следъ упорита съпротива отъ страна на възстаницитѣ, решени да умратъ, Крушово падна въ ржцетѣ на турцитѣ“.

Резултатътъ бѣше повече отъ трагиченъ! Изгорени и разрушени бѣха отъ турската артилерия около 200 къщи, 70 магазини, заклани и застрѣляни бѣха надъ 50 души граждани, изнасилени и заграбени 30 моми и невѣсти... кръвъ... пепелища... грабежъ... поругана честъ.

Когато на пашата — командующъ потушаването се съобщи, че 2—3 турски семейства на чиновници въ града, сж запазени и е почитана тѣхната честъ... Бахтияръ извикалъ: „Достойни за свобода!“ и забранилъ всѣко изстѣпление...

Ний се отвлекохме отъ границитѣ на темата, но това сторихме, за да подчертаемъ високитѣ качества на Крушовския българинъ, принесълъ въ жертва на общото своя животъ, имотъ, трудъ и честъ!...

* * *

На друго мѣсто казахме, че градътъ броеше 4000 власи — силно повлияни отъ елинизма и най-голѣмата подпора на Фанариотското духовенство. Заедно съ албанцитѣ християни, тоже преданни на Фанариотск. црква, тия два елемента съставляваха почти половината отъ градското население.

Власитѣ съ своята предприемчивостъ, съ качеството си да изпъкватъ навсѣкжде на видно мѣсто, придаваха, макаръ и привидно, влашки или *цинцарски* характеръ на града. За това и между наши не добре запознати съ града видни лица, Крушово минаваше за цинцарско селище.

И тукъ сж се водили упорити борби за българското възраждане, защото и тукъ гръкоманскиятъ духъ е билъ силенъ и настѣпателенъ.

Църковниятъ въпросъ въ Крушово се появява около 1860 година, но прикрито, защото нѣмало отначало смѣли водители. Презъ 1860 година въ града е билъ управител на гръцкитѣ училища Иванъ Шумковъ, роденъ въ с. Цѣръ, Демиръ Хисарско, училъ се въ атинския университетъ и другаръ на незабравимия народенъ будителъ Григоръ Пърличевъ. Шумковъ въ душата си е билъ горещъ български родолюбецъ. Тайно той е подготвялъ почва между крушовскитѣ българи. Отъ начало училището се открило въ една частна къща, дето се събирали за учение десетина момчета отъ съседитѣ. Учителъ е билъ Коле Ролевъ отъ града, монастирски възпитаникъ*). Сжщата година (1863) Шумковъ сполучилъ да склони мюдюринъ да разреши да работи учителътъ явно; привлѣчени сж били и нѣкои отъ гръкоман. първенци, които не желаели да има раздори въ града.

Благодарение на такта на Шумковъ сжщата година гръкоманското настоятелство на едничката градска черква е разрешило на българитѣ да четатъ въ последната на славянски езикъ „Отче Нашъ“ и други нѣкои молитви.

Тѣмко тази отстъпка въ полза на българитѣ възбудила младитѣ крушовски гръкомани — възпитаници на гръцки учебни заведения — и ги наострила както противъ благоразумнитѣ отстъпчиви първенци, тѣй и противъ българитѣ.

Отъ тукъ се почва упоритата борба за църковна независимостъ.

Първа стѣпка къмъ последната бѣше построяването на отдѣлна българска црква „Успение Пр. Богородици“, което стана презъ 1868 год. Презъ сжщата година се образува българска църковна община и училището бѣше официално признато отъ вилаетската властъ.

Презъ учебната 1868/69 год. въ него се учеха повече отъ 50 ученици съ 2 учители.

Презъ 1869 год. стана формално отцепване на българитѣ отъ патриаршията, а следъ истиляма (преброяването) презъ 1872 год. — Крушовско мина подъ ведомството на Охридския брлгарски митрополитъ и съставляваше частъ отъ Охрид. епархия.

Отъ тая година вече църковно-училищното дѣло върви нормално и се развива успѣшно.

*) Коле Ролевъ е баща на известния революц. и културенъ деецъ иеродяконъ Иосифъ Николовъ, събирачъ на фолклоренъ материалъ, преобразователъ и учителъ. Взелъ живо участие въ револ. движение, той бѣ гоненъ и арестуванъ вследствие на което добива неизлѣчима болестъ, която въ началото на 1903 год. го завлече въ гроба.

Презъ 1893/94 год. българ. училище се състоеше отъ пълно основно смѣсено, 1 класъ съ 5 учителски сили и 153 ученици.

Презъ 1902/03 уч. год. въ Крушово съществува третокласно см. училище, 2 основни съ 9 учителски сили и 484 ученици; а въ нахията — въ 2 села (Г. Дивяци и Пуста рѣка) има 2 училища съ 2 учители и 40 ученици.

На край, ний ще представимъ бѣгло резултата отъ многогодишенъ устремъ и жертви за просвѣтата на нашитѣ сънародници отъ тая покрайнина на нашата родина.

Презъ 1911/12 учебна година въ Крушово имаше 2 основни училища и 1 третокласно смѣсено и по 1 основно въ селата: Горно Дивяци, Д. Дивяци, Пуста рѣка, Арильово, Селце, Острилци, Зашле.

Директоръ Як. Дербановъ, родомъ отъ Струга, 49 годишенъ, свършилъ VI класъ на гим-

назията въ Ломъ, съ 26 годишна учителска служба и съ заплата 72 лири тур. годишно.

Числото на основнитѣ учители не ми е известно по отдѣлно.

Въ класното бѣха записани Всичко			
	I кл.	II кл.	III кл.
записани	84	78	31
напустнали	8	4	5
минаващи въ погоренъ класъ	48	66	17
			131

Отъ общото число на записанитѣ 156 деца сж били отъ града и 37 сж били отъ селата.

Въ селата записани сж били всичко 147 ученици. Всичко въ цѣлата нахия: 5 основни училища 1 класно, 9 основни учители и 3 класни. Похарчено за градскитѣ училища 37/20 гр. зл. и за селата 4250 гр.

Ил. Ивановъ

Истината

Въ минало-годишната октомврийска книга № 8 (98) на илюстрация „Илинденъ“ сж помѣстени спомени на покойния Михаилъ Чаковъ подъ надсловъ: „Моето участие въ илинденското възстание“.

Като участникъ въ събитията около село Пиринъ и въ самото село презъ Илинденското възстание, считамъ за свой дългъ въ нѣколко бележки да кажа истината върху изнесеното по тия събития отъ покойния Чаковъ.

1. Срещата на изброенитѣ отъ покойния върховитски чети съ Яне Сандански при Пиринската ливада (западно отъ с. Пиринъ) стана на 27. VIII. 1903 год. следъ полунощъ, а не на 17 августъ. При тая наша среща Сандански бѣше само съ своята чета отъ около 30 души четници, а не съ всички чети отъ Сѣрския рев. окръгъ, както пише покойниятъ. При срещата съ Сандански бѣха още Димитъръ Стефановъ, сега адвокатъ въ гр. Бургасъ, тогава членъ отъ ржководното тѣло на Сѣрския рев. окръгъ, и Александъръ Радославовъ, до скоро главенъ секретаръ при Министерството на Просвѣтата, тогава студентъ отъ Висшето училище въ София и секретаръ въ четата на Сандански.

2. Войводитѣ Чаковъ и Мълчанковъ, съ своитѣ чети отъ около 54 души четници, пристигнаха при насъ на Пиринската ливада на 29 августъ. Покойниятъ погрѣшно предава, че ние сме го заварили при Сандански на 17 августъ 1903 г.

3. На 31 августъ, при изгрѣвъ слънце, сборнитѣ чети бѣхме открити и нападнати отъ турски пълчища северо-западно отъ Пиринската ливада. Вечерята боятъ престана. Турцитѣ отстѣпиха къмъ Мелникъ, а ние прегазихме пиринската рѣка Бистрица и отстѣпваме по една тѣсна и дълбока долина на югоизтокъ.

На 1. IX. около обѣдъ, следъ 16 часово отстѣпление, спрѣхме за дневна почивка и сънъ на малка поляна край бистра рѣка. Тукъ дойдоха свещеникътъ отъ с. Пиринъ съ неговия синъ и единъ селянинъ. Скоро следъ тѣхъ се зададоха двама гологлави селяни, водени отъ нашъ четникъ-часови. Тѣ много бързаха и дадоха на Сандански писмо съ думитѣ „много здраве отъ гене-

ралъ Цончевъ и отъ полковникъ Янковъ; тѣ ви чакатъ при върха „Тумба“ на гръцката поляна, северо-източно надъ селото Пиринъ“.

Въ писмото прочетохме:

Върни на своя дългъ, съ 350 юнаци се озовахме на зова на многострадална Македония. Днесъ, при зори, търсейки Васъ въ с. Пиринъ, намѣрихме аскеръ и се завърза бой. Взети сж всички мърки, опасностъ никаква. Непременно елате да се видимъ и поговоримъ!“

Пладне, 1 септемврий 1903 г.

ПИРИНЪ

генералъ *Ив. Цончевъ*

Ваши:

полковникъ *Ан. Янковъ*

Писмото бѣ писано собственоръчно отъ генерала.

Следъ кратко съвѣщание решихме да отидемъ и се срещнемъ съ генерала, полковника и тѣхнитѣ другари.

На четницитѣ се дадоха нуждитѣ нареждания.

Бѣше 4 часа следъ обѣдъ, когато всички потеглихме за Гръцката поляна. Ние — върховитѣ — начело съ войводитѣ офицери: Юр. Стояновъ, П. Дървинговъ, Дим. Зографовъ, Борисъ Стрезовъ, Асенъ Партениевъ и войводата Дончо Златковъ, поотдѣлихме се отъ мѣстнитѣ чети, бързайки часъ по скоро да видимъ и прегърнемъ скжпитѣ другари. Знаехме: тѣ носятъ материали, сили голѣми, неоценими, каквито липсваха на Вжтрешната организация.

Наближаваме Гръцката поляна. Чуваме тѣхната глъчъ, разпознаваме хората.

И сърдцата ни все по-силно туптятъ, ние все по-бързо вървимъ, летимъ. Мила другарска среща. Въпроси, отговори — безброй.

Полунощъ. Войводи и четници участвували въ сраженията долу въ селото, току що бѣха се прибрали при своитѣ другари въ стана. Войводитѣ-офицери докладваха на генерала за станалото въ селото. И ето какво ни разказаха нашитѣ съратници:

„Днесъ, при зори, търсейки васъ, спрѣхме тукъ за дневна почивка. Около 9 часа сутринята чухме вистрели отъ къмъ с. Пиринъ. По нареж-

дане на генерала веднага бѣ изпратена въ селото Кюстендилската чета на войводата Серафимъ Парталевъ, командувана отъ поручикъ Александъръ Маневъ. Тичешкомъ четата пристига въ селото, дето въоръженъ селяни водятъ бой съ турска потеря отъ около 300 души аскеръ. Четата бърже заема позиции около черквата — вънъ отъ селото и открива ураганенъ огънь срещу врага.

„Скоро следъ първата група бѣ изпратена втора отъ 10 души четници на чело съ подофицера Димитъръ Желѣзковъ съ задача — да организира връзка между бойцитѣ въ селото и щаба на отряда.

„Освѣтленъ отъ първитѣ донесения за разположението на бойцитѣ и силитѣ на врага, генералътъ веднага изпрати въ селото трета група отъ 50 души четници на чело съ подпоручикитѣ Никола Лефтеровъ, Георги Гирджиковъ (българинъ отъ сръбската армия) и войводата Ив. Богушановъ съ задача — да заематъ лѣвия флангъ на бойцитѣ, за да пазятъ пѣтищата водящи въ селото отъ къмъ Неврокопъ.

„Следъ обѣдъ, отъ Неврокопъ бърже настѣпватъ нови турски сили, които попадатъ въ засадата на бойцитѣ на лѣвия флангъ, посрещнати съ вихрена стрелба, съ бойни пѣсни и „ура“.

„Боятъ се води презъ цѣлия день. На мръкване, турцитѣ отстъпватъ: еднитѣ къмъ Мелникъ, другитѣ къмъ Неврокопъ. Четитѣ пакъ се отправятъ къмъ своитѣ другари — въ стана, на Гръцката поляна.

Резултатъ: много турци избити, а отъ четитѣ — двама леко ранени и единъ убитъ — Ив. Илиевъ, подофицеръ отъ гр. Кюстендилъ“.

Скоро следъ тѣзи разкази, четитѣ на В. М. О. Р. О. начело съ Яне Сандански, Дим. Стефановъ, Ал. Радославовъ, Чаковъ и Мълчанковъ се показва на „Гръцката поляна“. Ние — „Върховиститѣ“, около 450 души, въ пѣленъ боевъ екипъ, всѣки съ манлихера, съ по 200—300 патрона, съ по една две бомби и динамитъ въ раницата, въ стройни редици, на чело съ генерала и полковника, сега радостно очакваме водачитѣ на Сѣрския рев. окръгъ.

Виждайки това, „вътрешнитѣ“ спиратъ на 40—50 крачки.

Моментътъ сега бѣ много тържественъ, величавъ, славенъ. Всички съ затаенъ дѣхъ очакваме нѣщо необикновено, нѣщо велико, славно.

И ето, щомъ „вътрешнитѣ“ приближиха, генералъ Цончевъ се отдѣли отъ нашата редица, пристѣпи къмъ Сандански и развѣлнуванъ, съ високъ гласъ каза:

„Сандански, въ България, при мирно време, бѣхме противници, сега, въ поробена Македония, азъ Ви подавамъ моята братска, другарска рѣка. Приемете я за благо и доброто на борческата Македония“ !

И генералътъ подаде рѣка, прегърна и цѣлуна Янета Сандански, после Дим. Стефанова и другаритѣ имъ.

И въ тайнствената полунощна тъмнина, радостно и многократно мощно „ура“ се изтъргна изъ стотици юнашки гърла.

Трепна, събуди се и природата — ека и гората.

И ето тогава, тамъ на връхъ Пиринъ-планина, на „Гръцката поляна“, въ такава нощна доба, при такава чудна обстановка, стана бележитото помирение между генералъ Цончевъ и Яне Сандански, между „върховисти“ и „вътрешни“.

И войводи и четници викаме „ура“! весело се прегръщаме и радостно целуваме . . .

4. Следъ горната среща и кратко съвѣщание, всички се отправихме къмъ „Тодорова поляна“ на чело съ Генерала и тамъ наблизу-при „Дебелия ридъ“ (Совата), на 4 септемврий заранята, а не на 18 августъ, както пише покойниятъ Чаковъ, спрѣхме за дневна почивка. Тукъ, мѣстни чети отъ Неврокопско, на чело съ войводата Копаранчаушъ ни доставиха нѣколко товара съ хлѣбъ, сирене, тютюнъ, кафе, чай, захаръ, балсама и се присѣдиха къмъ насъ.

5. На 5 септемврий вечерта, войводи и четници около 720 души спрѣхме въ котловината на Брѣзничкото езерце, разположено по височинитѣ на Пиринъ, между гр. Неврокопъ и с. Брѣзникъ. Тукъ не далече отъ брѣга на езерцето свѣтнаха повече отъ 50 огньове и опекохме около 80 овце и две крави, докарани за насъ отъ мѣстнитѣ рев. чети. Вечерта пѣкъ се взеха решения за деня на възстанието въ Сѣрския рев. окръгъ и още: кои чети де ще действуватъ презъ време на възстанието.

6. На другия день, 6 септемврий следъ обѣдъ, тукъ, при Брѣзничкото езерце (не при папазъ-Гьолъ, както пише покойниятъ Чаковъ) стана нашата раздѣла и всѣки отрядъ замина за своето мѣстоназначение презъ време на възстанието.

Това е истината.

Г. Ив. Бѣлевъ

Постѣпки за уреждане бѣжанскитѣ неволи

До г. г. министритѣ и народнитѣ представители бѣ врѣчено едно изложение отъ бѣжанцитѣ отъ селата Горно и Долно Воденъ-Асеновградско. Изложението, подробно и изчерпателно, очертава по най-осязателенъ начинъ мѣжнотиитѣ, съ които се борятъ тѣзи наши бѣтя, вече цѣли 13 години, всичкитѣ лишения, които си налагатъ, за да изплатятъ своитѣ задължения, та да се видятъ най-после господари на имота, който оросяватъ съ потѣта си. Всичко това, обаче, е изтекло, безъ да облекчи тѣхното положение. Кризата, която гложди цѣлия ни народъ, се е отразила най-гибелно върху

тѣхъ, бѣжанцитѣ, които дойдоха тукъ народностната си принадлежностъ да запазятъ голи, боси, съ праздни рѣце и съ имотъ, инвентаръ, домъ и покъщина скѣпо и прескѣпо оценени, натоварени свѣрхъ всичко съ грамадни лихви, които не могатъ да изплатятъ не само тѣ, но и тѣхнитѣ поколѣния.

Своето изложение тѣ заключаватъ така: *Ние, бѣжанцитѣ, изъ Тракия и Македония, населяващи селата Горно и Долно-Воденъ, Асеновградско, мислейки, че изживяваме болката на всички наши братя, заселени въ пределитѣ на Царството, мо-*

лимъ, презъ настоящата сесия на Народното Събрание, да бжде изработенъ и гласуванъ специаленъ законъ за облекчение на длъжниците — бѣжанци, като основни положения въ който да залегнатъ следнитѣ искания:

1. Пълно опрощаване лихвитѣ на бѣжанскитѣ задължения.

2. Намалѣване главницата имъ до 50% отъ първоначалната величина.

3. Даване възможностъ дълговетѣ да бждатъ изплатени съ облигации отъ 6% Б. Д. Заемъ — отъ 1923 год., при лихва 3% и срокъ отъ 40 години.

4. Пълно опрощаване дълговетѣ на ония бѣжанци, които не сж получили облигации, като се оставятъ да бждатъ собственици на даденитѣ имъ имоти.

Считайки напълно справедливи исканията на бѣжанцитѣ, ний вѣрваме, че тѣ ще бждатъ уважени. Правителствата на България какво не сториха, за да избавятъ отъ затрудненията, въ които времената поставиха разнитѣ съсловия на българския народъ. И тукъ, наложително е, да се обърне сериозно внимание и да се излѣкува раната, която застрашава съществуването на новодошитѣ въ предѣлитѣ на освободената частъ отъ българското отечество наши братя бѣжанци.

Положението

Става вече досадно да се изтъква, отъ месеци насамъ, все това: че общото международно положение въ Европа се характеризира съ една упорита, дълга и вече каточели безконечна борба за надмощие въ европейскитѣ работи между дветѣ голѣми европейски групи — групата на Германия и Италия, отъ една страна, и групата на Франция и Англия, отъ друга страна. Досадно е, но какво да се прави. — Трѣбва да го кажемъ и тоя пътъ затова, защото то е фактъ и при това продължава все още да бжде най-важния фактъ, съ който сж причинно свързани многото други факти и действия, по разни пунктове на нашия неспокоенъ материкъ.

Ние не пишемъ Фейлетонъ. Нѣмаме за целъ да развличаме читателя съ забавно четиво, а изпълняваме една по-сериозна задача — да изтъкваме и по възможностъ по-правилно да освѣтляваме фактитѣ и събитията такива каквито ни ги поднася действителността.

Но, когато казваме, че политическиятъ животъ на Европа протече до последни дни и още се намира подъ знака на това състезание за надмощие на дветѣ „оси“ — тоталитарната и демократическата, това не бива да се разбира въ смисълъ, че това надмощие се преследва непременно, за да се осигури една военна победа на еднитѣ надъ другитѣ. Къмъ такова надмощие се стремятъ групитѣ отъ тия „оси“ преди всичко, за да се уредятъ известни въпроси отъ международно естество споредъ вкуса и разбиранията на еднитѣ или другитѣ.

Берлинъ и Римъ, които издигнаха въ своята активна международна политика, като основни и ръководни дветѣ начала: началото за национално самоопредѣление на народитѣ и началото за непримирима борба до сразяване на комунизма, като една смъртна опасностъ за цивилизацията, смѣтатъ, че, въпреки известни свои успѣхи, въ това направление, има още да се борятъ за пълно възтържествуване на тия начала и че до това възтържествуване не ще може да се дойде, ако тѣ не добиятъ нужното надмощие надъ силитѣ, които по една или по друга причина не сподѣлятъ тия начала и нѣщо повече — се противопоставятъ на осъществяването имъ.

Държавитѣ пъкъ отъ другата „осъ“ — Англия и Франция, безъ да иматъ смѣлостъ да се противопоставятъ на началото за самоопредѣляне на народитѣ, сжщо и на идеята за запазване на западната цивилизация, отъ разрушителното действие на комунизма (въ сжщностъ тѣ, може би интимно намиратъ оправдани издигнатитѣ отъ осьта Римъ-Берлинъ лозунги), се изправятъ съ една все по-увеличаваща се упоритостъ и решителностъ срещу домогванията на Берлинъ и Римъ за надмощие главно затова, защото сж убедени, че такова едно надмощие ще докара не само осъществяване на оповестенитѣ като знаме начала, но и ще накърни чувствително, а може и да застраши съ поразяване жизнени френски и английски интереси въ Европа по моретата и въ презъ морски области.

Така, къмъ действително миролюбивитѣ си стремежи, отъ гледище на общо добруване, Англия и Франция прибавятъ и съображения отъ чисто егоистично естество (тѣ сж задоволени и дори презадоволени отъ резултатитѣ на свѣтовната война — думата е за териториалнитѣ и други тѣхни печалби) — да не се наруши сегашниятъ миръ, първо за да

не се подхвърлятъ народитѣ имъ на ужаситѣ и мизеритѣ на една нова война и второ — за да не бждатъ накърнени да не пострадатъ тѣхни частни интереси, въ случай на едно военно поражение.

Ето отъгдето произлиза забъркаността на днешното положение: ето защо всички чувствуватъ, че честитѣ изявления и отъ едната страна и отъ другата страна на Рейнъ за това, че искрено желаели миръ, не сж достатъчни да успокоятъ народитѣ и не сж въ състояние да разпръснатъ опасенията отъ единъ близъкъ въоръженъ международенъ конфликтъ.

Не е въпросътъ толкова за конфликтъ на идеологии. Ние напълно можемъ да вѣрваме, че заради идеологични различия никой държавникъ, къмъ която „осъ“ и да принадлежи, не ще гласува едно решение за обявяване на война. Въпросътъ е за съществуващото вече отъ толкова време и ставащо все по-остро, поради дълбоко засегнати частни интереси на държавитѣ отъ дветѣ „оси“, стълкновение за стопанско и политическо надмощие въ Европа.

До момента, когато Германия бѣ още почти безгласна изпълнителка на наложенитѣ ѝ въ Версайлъ договори, надмощие имаше въ Европа, но то бѣ едно — това на победителитѣ — и никой не му се срещупоставяше съ сила. Онова, тогавашното надмощие, което въ сжщностъ бѣ господство, отъ гледище на моралъ, бѣ нѣщо срамно. Затова то щастливо намираше една удобна маска въ лицето на Обществото на народитѣ. Тая маска, на която бѣ майсторски изписано изражение на загриженостъ за едно постепенно уреждане на европейскитѣ работи въ духъ на справедливостъ, отстранявайки всѣкакви надмощия и установявайки едно здраво и трайно равновесие между всички сили, бѣ въ действителностъ прикритие за господството на победителитѣ и зальгалка за народитѣ.

Отъкогда Германия заговори и главно започна да действа за възстановяване на потжпкани нейни права и за заемане на едно положение на самостоятелна активностъ въ Европа, следвайки повеленията на собственитѣ ѝ нужди и интереси, царящото господство на победителитѣ започна да се разклаща и се откри ера на състезание, на една мирна борба сега вече наистина за надмощие въ Европа.

Имаше хора, които помислиха, че това състезание ще може да докара европейския свѣтъ до желаното и благодатно равновесие на всички европейски сили. За съжаление, по редъ причини, то не ошастливи Европа съ него. То можа само да сваля и да разкъсва маската на Обществото на народитѣ, но не проявява признаци, че това състезание, преминало вече презъ нѣколко крайно критични моменти, върви къмъ установяване на равновесие.

Нѣкои отъ причинитѣ за това могатъ да се откриятъ въ слабата воля на разнитѣ важни полиинически центрове въ Европа да поематъ рисковетѣ на мира и голѣмитѣ отговорности заедно съ това и да си подадатъ ръка за взаимно разбирателство и за взаимни отстъпки въ името на мира и — още: въ съблазнитѣ за по-вече егоистични изгоди при досегашния начинъ на натиски, заплашвания или маневрирания.

Една отъ най-голѣмитѣ пречки, обаче, за да не може свѣтътъ да дойде до желаното всеобщо споразумение за

миролюбиво и дълготрайно разрешаване на въпросите, които държат много от народите в хладни или враждебни по между им отношения, е обстоятелството, че тоя не малък период от време — 20 години, от 1919 г. до наши дни — раздели повече от всякога отделните държави една от друга не само въ моралната, но и въ материалната, стопанската област. Европейската довоенна стопанска общност бѣ разкъсана, раздробена и кой знае коя сила и по кой начин би могла пак да я възстанови, да спои въ едно отделните парчета. Трѣбва да се прибави къмъ това и друго едно обстоятелство. То е, че презъ цялото това време и особено презъ последните години стопански дезорганизираната и разнебитена Европа се отдаде, свърхъ това, и на колосални, нечувани до сега въоръжения, които направиха и правятъ все повече още по-трудна, да не кажемъ неразрешима, задачата за нормализиране на стопанския и политически животъ на Европа. Народите сж не само политически неспокойни, незадоволени и раздрусани, но и финансово и стопански изтощени. Каналите на стопанския животъ навсякъде сж задръстени страшно и това всякидневна отравя организма на народите и ги прави лесноподатливи за всякакви заболѣвания. Товарътъ, който повечето отъ европейските народи носятъ, е непосиленъ. Съ такъвъ товаръ никой народъ не може да върви по никакво нагорнище и изобщо мжно върви. Европейскиятъ свѣтъ, прочее, е въ застои, въ безпътица и вече на изчерпване сж моралните и физическите му сили. Колкото сж му останали, той ги влага въ отчаяната борба за надмощие (ако силите сж на държавите отъ двете враждебни „оси“) или за въоръжение и въ една резерва за хвърлянето имъ въ везните на едната или на другата група отъ четирите велики европейски държави (ако силите сж на по-малките държави, които не играятъ решителна роля въ сегашните европейски борби).

Такова е изобщо днешното положение въ Европа.

Отъ борбата между осъта Римъ—Берлинъ и осъта Парижъ—Лондонъ ще зависи всичко.

Тая борба, ако да бѣ само между тия четири сили, все, може би, щѣхме да имаме едно разрешение въ недалечно бъдеще. Работата, обаче, става по-сложна и може би по-опасна понеже територията и размахътъ на конфликта се разширява и извънъ пределите на Европа. Той достига чакъ до източните области на Китай, минава отъ другата страна, въ западна посока, чакъ до Америка, и по тоя начинъ опасва почти цялото земно кълбо, като остава центърътъ му все пакъ въ Европа.

По-рано Япония се присѣдини къмъ осъта Римъ—Берлинъ и къмъ борбата имъ съ комунизма и съ отживѣлата, споредъ тяхъ демокрация. Въ последно време, като отзвукъ и за противодействие на тоя трижълъникъ, които върхове сж въ Берлинъ, Римъ и Токио, Съединените американски щати въ лицето на своя председател Рузвелтъ явно застанаха здраво въ морална подкрепа на демокрацията, като се образува по тоя начинъ другъ единъ сжщо могъщъ трижълъникъ, съ върхове Вашингтонъ, Лондонъ, Парижъ.

Какъ се изразява настоящемъ състезанието на двете групировки въ Европа?

Презъ последните петъ—шестъ седмици имаме известенъ застои; нѣма голѣми бури и свѣтковици на европейския хоризонтъ. Едно сравнително по-голѣмо затишие, при което се правятъ усиления, явни и тайни, сондажи и се извършва една голѣма подготвителна работа въ страните и на двата враждебни лагера съ огледъ на утрешни акции въ една или въ друга посока. Не ще и дума, че пакъ силите отъ осъта Римъ—Берлинъ сж, които иматъ инициативата за действия отъ общоевропейско значение по линията на преустройството на установения отъ договорите за миръ порядъкъ въ Европа.

На къде ще се насочатъ тия действия?

За сега не може още съ положителност да се каже. Бързите и страховити въоръжавания на Англия и на Франция, отъ една страна, и голѣмата победа на генералъ Франко въ Испания, отъ друга страна, наложиха едно преориентиране на

силите, които иначе биха действували въ нѣкоя посока до сега и биха отбелязали новъ етапъ въ развитието на европейските работи.

Следъ твърдото и съвсемъ категорично отказване на Франция да отстъпи и сантиметъръ своя земя безъ бой, сговорчивиятъ и неуморимъ въ търсене на начини и срѣдства за постигане на споразумения въ Европа г. Чембърлейнъ заяви, сжщо така открито и недвусмислено, че Англия автоматически ще се притече на помощъ на Франция, въ случай че нѣкой застраши жизнените ѝ интереси. Тази декларация бѣ направена безъ каквото и да е колебание, преди всичко понеже Англия вече може да стегне силите си, на които би могла да разчита при единъ въоръженъ конфликтъ за защита на собствените ѝ интереси и за изнасяне на една крайна победа, и още — защото тя смѣтна за политически навременно да възпре, чрезъ такава декларация, силите отъ осъта Римъ—Берлинъ отъ една стѣпка, която би докарала война между всички.

Не ще да е далече отъ истината, ако се допусне, че тоталитарните страни ще да сж се възпрѣли въ нѣкои отношения отъ това внушително обявяване на солидарност между Франция и Англия.

Тукъ, обаче, се прибавя и другото обстоятелство: испанската война, по-право — Франковата победа въ Каталония.

Въ общите и основни планове на Италия и на Германия влиза, като много важенъ и сжщественъ елементъ Испания. Отъ това, дали тая страна, съ окончателната победа на генералъ Франко — която всѣки чакъ се очаква вече отъ всички — ще остане въ орбитата на осъта Римъ—Берлинъ, като превърне трижълъника Германия, Япония и Италия въ четирижълъникъ или ще пожелае да поддържа приятелски отношения съ Англия и съ Франция, и да води една самостоятелна външна политика, ще зависи най-много каква посока и какъвъ ходъ ще вземе развитието на европейските работи изобщо и специално развитието на итало-германските планове.

За сега, до като се изяснятъ работите откъмъ Испания, надъ по-малките държави, тъкмо въ това време на очакване, се преплитатъ най-усилено влияния и увещавания отъ разни страни за привличане къмъ едната или къмъ другата ось и за да не играятъ тия държави утре, евентуално, ролата на малкото камъче, което е прекатурило колата. Опасността отъ избухване на голѣми въоръженъ конфликтъ между двата голѣми враждебни единъ на другъ европейски блокове, който като лавина може да завлѣче по-малките държави, кара последните да се дърпатъ и да не се обвързватъ окончателно нито съ едните, нито съ другите. Това е пъкъ тяхното положение.

Що се отнася до съседите на България — тѣ всички сж загрижени за собствената си черга и сж въ очакване. Биха се определили за едната или за другата ось само въ крайния моментъ. Югославия, която при подалия оставката на правителството г. Стоядиновичъ изглеждаше по едно време за доста надълбоко навлѣзла въ водите на осъта Римъ—Берлинъ, днесъ, при председателството на г. Цвѣтковичъ, безъ да е промѣнила приятелските си отношения съ силите отъ тая ось, като че е запазила малко по-вече свобода за себе си за външнополитическо маневриране. И правителствената промѣна въ Бѣлградъ, колкото и да се дължеше на назрѣването на нуждата за едно разрешаване на сръбско-хърватския конфликтъ, имаше за подкладка, изглежда, и нуждата отъ по-голѣма свобода за движение на югославската външна политика.

Трѣбва съ известно облекчение да се констатира, че въ неуспѣха на Балканското съглашение, при заседанията му тия дни въ Букурещъ, да въвлѣкатъ въ него и България, се откриватъ нѣкакъ по-голѣми изгледи за задоволяване на българските национални аспирации, държани толкова време подъ строга и почти умъртвителна карантина.

ПРОТИВЪ МОЛЦИТЕ имате само едно сигурно и ефикасно средство —
АНТИМИТЪ ФЛАЙ-ТОКСЪ

Искайте двойната синя кутия с надписъ
„ANTIMITE FLY-TOX“

Всѣка кутия струва 10 лева

ОРИГИНАЛНИЯ ФЛАЙ-ТОКСЪ се продава
само въ сини запечатани кутии, които но-
сятъ надписъ:

„FLY-TOX“

За наливно искайте да Ви се отлива само отъ голѣмъ
бидонъ снабденъ съ специалната патентъ наливачка.

ПОМПИТЕ съ надписъ „FLY-TOX“ сж най-иконо-
мични, солидни и даватъ най-ситна струя — облакъ, съ
която се постигатъ желанитѣ резултати.

Депозитъ „ТЕМЕЛЪ“ А. Д. — София.

Ул. „Веслецъ“ № 6. Тел. 2-33-67, 2-26-35

Печатница „Пиринъ“, Екзархъ Иосифъ, 38 — София. Тел. 2-40-12